

**О.М. Фещенко, к.т.н., доц.
Г.В. Самокіна, студ.**
Університет митної справи та фінансів

СПЕЦИФІКА ТА ГАРМОНІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

На сьогодні мале та середнє підприємництво є дуже важливим і незамінним елементом регулювання ринкової економіки. Завдяки розвитку малого та середнього підприємництва досягається соціально-економічний розвиток держави та добробут кожного громадянина, зокрема. Підприємництво розглянуто з різних аспектів, таких як: регіональний аспект та вид економічної діяльності. Запропоновано основні методи прискорення розвитку малого підприємництва.

Визначено проблему, завдання, аналіз останніх досліджень і публікацій, викладення основного матеріалу дослідження, висновки та перспективи подальших розвідок.

Дослідження виконано з використанням сучасних програмних засобів і комп'ютерних технологій обробки інформації, необхідні науково-теоретичні, статистичні та аналітичні матеріали частково отримано з мережі Internet.

Ключові слова: структура підприємств; мале підприємництво; переваги та недоліки малого підприємництва; специфіка малого підприємництва; територіальний аспект малого підприємництва.

Постановка проблеми. На сьогодні мале та середнє підприємництво отримало особливе значення, тому що воно визначається структурною перебудовою економіки; сприяє розвитку науково-технічного процесу; є одним із провідних секторів економічного зростання, зайнятості населення; якості валового продукту, найбільш ефективним виходом з економічної кризи країни. В Україні мале підприємництво не використовується повною мірою, що робить його несистемним та малоефективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуком шляхів розвитку малого та середнього підприємництва в Україні займалися такі науковці як: В.Г. Лагно, О.І. Піжук, В.А. Гайдук, Ю.О. Силкіна; дослідженням проблем розвитку малого підприємництва займалися З.В. Квасній, І.В. Труніна, а також, вивченню особливостей його державного регулювання і становленню на національному та регіональному рівнях присвятили свої праці такі науковці як: О.М. Лозовський та А.Мельник.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження специфіки та гармонізації розвитку підприємництва в Україні в умовах сьогодення, оцінка основних недоліків та визначення перспектив розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Економічна могутність будь-якої держави, у першу чергу, визначається стабільністю розвитку базових галузей її національної економіки та її первинних ланок – підприємств, що виробляють товари щоденного вжитку. В Україні однією із стратегічно важливих та пріоритетних галузей економіки є мале та середнє підприємництво. Подальший стійкий розвиток малих та середніх підприємств сприяє покращанню показників соціально-економічного життя населення країни [12, с. 1]. З малим та середнім підприємництвом ототожнюються сподівання на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, вихід з економічної кризи та створення умов для розширення запровадження ринкових реформ [4, с. 105].

Малий бізнес, як інституційний сектор економіки, давно став домінуючим за чисельністю та обсягами виробництва у провідних країнах світу. Так, у більшості розвинутих країн малий бізнес щороку забезпечує приблизно 35–40 % валового внутрішнього продукту та від 60 до 70 % приросту нових робочих місць, що дозволяє активно впливати на рівень безробіття [8, с. 466].

За підсумками рейтингу Світового банку «Doing Business – 2016», показники ведення бізнесу в Україні, на сьогодні, порівняно з 2015 роком, достатньо покращилися. Наприклад, у 2016 році Україна займає 30 місце з реєстрації підприємств, тоді як у 2015 році лише 70. Світовий банк зазначив проведення реформ в Україні за вісьмома напрямками з десяти, які досліджує Рейтинг умов ведення бізнесу. Більше того, Україна очолила список з десяти держав, що досягли найбільшого прогресу в покращанні умов для ведення бізнесу [13].

Звичайно, всі перелічені функціональні властивості малого підприємництва у забезпеченні економічного розвитку на практиці реалізуються одночасно і підтверджують, що його необхідно розглядати як важливий чинник вирішення багатьох економічних проблем. На сьогодні, динамічний розвиток малого підприємництва є важливим шляхом мобілізації ендегенного потенціалу регіонів, засобом вирішення багатьох соціальних проблем.

Зважаючи на означені чинники, доцільно наголосити, що створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва в регіонах великою мірою залежить від комплексу відповідних дій і заходів місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, що, у свою чергу, мають бути втілені у регіональній політиці [11, с. 65]. Рейтинг України за сприятливістю бізнес-середовища зображено у таблиці 1.

Рейтинг України за сприятливістю середовища для ведення бізнесу [13]

Рейтинги за категоріями	«Doing Business – 2015»	«Doing Business – 2016»
Реєстрація підприємств	70	30
Отримання дозволів на будівництво	140	139
Підключення до системи енергопостачання	138	137
Реєстрація власності	64	61
Отримання кредиту	17	19
Захист міноритарних інвесторів	88	87
Оподаткування	106	107
Міжнародна торгівля	109	109
Забезпечення виконання контрактів	98	98
Закриття бізнесу	141	141

В цілому, розвиток національного приватного підприємництва за 25 років незалежності країни можна охарактеризувати як непослідовний та переважно проблемний, але основним незаперечним наслідком є факт існування значного прошарку приватного бізнесу в національній економіці країни. Так, формування державної політики підтримки малого бізнесу в Україні починається з 1991 року, з прийняття Закону України «Про підприємництво» та утворення Державного комітету України зі сприяння малим підприємствам і підприємництву [5, с. 2].

Роль і місце, наприклад, малих підприємств у національній економіці найкраще визначаються у виконуваних ними функціях:

- малий бізнес сприяє формуванню конкурентного середовища, оскільки є антимонопольним за своєю природою;
- малий бізнес здатний оперативніше реагувати на тенденції ринку й розробляти нові продукти для задоволення потреб споживачів;
- малий бізнес сприяє утворенню нових робочих місць і поглинає надлишкову робочу силу під час циклічних спадів та циклічних зрушень в економіці, що сприяє розв'язанню проблем зайнятості;
- малий бізнес пом'якшує напругу в суспільстві за розширення соціальної бази реформ [1, с. 34].

Рис. 1. Структура підприємств за розмірами у загальній кількості підприємств України, станом на 2015 рік [3]

За даними Держкомстату України, станом на 01.01.2015 року, в Україні налічувалося 343440 суб'єктів господарювання, з яких 327815 суб'єктів малого підприємництва. Протягом 2011–2013 років спостерігається значне зменшення кількості суб'єктів малого підприємництва, а також, зменшення кількості суб'єктів господарювання середнього підприємництва. Дослідження структури підприємництва в економіці України у 2012–2015 роках зображено на рисунку 1.

У структурі вітчизняного підприємництва за розмірами підприємств, станом на 01.01.2015 року, частка малих підприємств має найбільше значення, на відміну від великих і середніх підприємств, і в цьому році вона становила 95,5 %. На сьогодні мале підприємництво є досить потужним сектором господарського комплексу України, у якому, станом на 2015 рік, працювало 24,5 % кількості найманих працівників. Порівнюючи цей показник з 2013 роком, кількість зайнятих працівників у суб'єктах малого підприємництва у 2015 році збільшилася на 1,4 %, а у 2014 році кількість зайнятого населення працездатного віку на малих підприємствах становила 39,6 %. Переваги та недоліки впливу малого підприємництва проаналізовано у таблиці 2.

Таблиця 2

Переваги та недоліки розвитку малого підприємництва в економіці України [2, с. 9]

Переваги	Недоліки
<i>Для бізнесу:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – запроваджуються досягнення науково-технічного прогресу; – висока гнучкість виробництва; – зменшення кількості управлінських структур; – оперативне прийняття рішень; – високий досвід і кваліфікація персоналу; – мають високу швидкість обігу капіталу; – швидкість реагування на зміни кон'юнктури ринку; – гармонійно співпрацюють з великим і середнім бізнесом 	<ul style="list-style-type: none"> – обмеження номенклатури товарів і послуг; – зростає ризик банкрутства; – чутливість до впливу фінансової кризи; – постійне пристосування до умов ринку; – обмеження власних фінансових ресурсів; – незначні можливості для розширення підприємства; – обмеженість отримання кредитних ресурсів; – велика залежність від рівня державної підтримки
<i>Для держави:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – зростає зайнятість населення; – працюють у неперспективних галузях; – зростає кількість власників; – швидко насичується ринок товарами і послугами; – зростає надходження податків і зборів; – збалансування галузей народного господарства 	<ul style="list-style-type: none"> – надання пільг в оподаткуванні, ліцензуванні, кредитуванні підприємств; – зростає кількість підприємств-банкрутів; – зростають державні витрати на інформаційну, матеріально-технічну, фінансово-кредитну, інвестиційну підтримку підприємств малого бізнесу

Дослідження кількості суб'єктів малого підприємництва за регіонами в економіці України зображено в таблиці 3.

Таблиця 3

Особливості розвитку малого підприємництва в різних регіонах України, станом на 2015 рік [3]

Регіон	Усього одиниць тис. од.	У % до загальної кількості підприємств відповідного періоду
Україна	343440	95,5
Вінницька	8968	95,0
Волинська	5305	94,7
Дніпропетровська	25969	95,3
Донецька	10850	92,2
Житомирська	6231	94,3
Закарпатська	5853	95,8
Запорізька	13819	95,8
Івано-Франківська	7659	96,4
Київська	17167	94,5
Кіровоградська	7337	95,5
Луганська	3106	92,6
Львівська	17806	95,6
Миколаївська	10229	96,8
Одеська	23046	96,5
Полтавська	9591	94,6
Рівненська	4974	94,7
Сумська	5479	93,8
Тернопільська	4856	95,3
Харківська	23828	95,5

Закінчення табл. 3

1	2	3
Херсонська	7735	96,6
Хмельницька	6627	94,8
Черкаська	7837	94,5
Чернівецька	3903	96,3
Чернігівська	5675	94,3
м. Київ	83965	96,1

Результат дослідження регіонального показника засвідчує те, що найбільша кількість малих підприємств, станом на 2015 рік, спостерігається у таких регіонах, як: Дніпропетровська область, що становить 25969 одиниць від загальної кількості малих підприємств, друге місце посіла Харківська область, що становить 23828 суб'єктів малого підприємництва, також, достатньо високий результат у цьому рейтингу показала Одеська область з 23046 малими підприємствами та ще одна область, яка у своєму регіоні має досить велику кількість малих підприємств, порівняно з іншими регіонами, – це Львівська область, що становить 17806 суб'єктів малого підприємництва, а також Київська область, у якій кількість малих підприємств становить 17167 одиниць від загальної кількості підприємств у регіоні.

Найменша кількість суб'єктів малого підприємництва, станом на 2015 рік, спостерігається у таких областях, як: Луганська, де кількість підприємств становила 3106 одиниць. Друге місце за найменшою кількістю малих підприємств посідає Чернівецька область, що становить 3903 одиниць від загальної кількості підприємств (табл. 4).

Таблиця 4

Кількість малих підприємств за видами економічної діяльності у 2012–2015 роках [3]

Вид економічної діяльності	2012	2013	2014	2015
<i>Усього підприємств, одиниць</i>	344048	373809	324598	327814
Сільське, лісове, рибне господарство	44487	46906	43389	44182
Промисловість	37144	43179	37107	37640
Будівництво	32676	34958	28851	28371
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	99675	106575	90842	90823
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	14134	15482	13757	14007
Тимчасове розташування та організація харчування	9042	9665	7593	7453
Інформація та телекомунікації	13024	14467	12939	13273
Фінансова та страхова діяльність	4461	4622	4083	4039
Операції з нерухомим майном	31419	34477	30719	32230
Професійна, наукова та технічна діяльність	30091	33131	29330	29154
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	14976	16385	14277	14758
Освіта	2085	2299	2023	2035
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4353	4648	3889	4041
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1889	2230	1847	1963

Аналіз визначив, що найбільший показник спостерігається у сфері оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів, що становить, станом на 2015 рік, 90823 суб'єктів малого підприємництва. Найбільша кількість підприємств цієї галузі, протягом досліджуваного періоду, спостерігалася у 2013 році, що становило 106575 суб'єктів. Друге місце у цьому рейтингу посідає вид економічної діяльності, такий як: сільське, лісове та рибне господарства. У 2015 році у цій сфері діяльності кількість підприємств становила 4418 одиниць. Зазначимо, що найбільший злет цього виду економічної діяльності відбувся у 2013 році і становив 46906 підприємств, проте, починаючи з 2014 року відбувається стрімке падіння кількості підприємств, і цього року обсяг становить уже 43389 одиниць, що на 3517 одиниць менше, ніж попереднього року. У 2015 році спостерігається позитивна динаміка і збільшення кількості на 7930 суб'єктів господарювання. Третю позицію у цьому рейтингу посідає такий вид економічної діяльності як промисловість. У 2015 році кількість суб'єктів малого підприємництва становила 37640 одиниць. Протягом досліджуваного періоду найкращий результат спостерігався у 2013 році, кількість суб'єктів становила 43179 одиниць. На жаль, у 2014 році ми бачимо негативну тенденцію до зменшення кількості суб'єктів малого підприємництва на 6072 одиниці, що становить 37107 підприємств. На 2015 рік у цій сфері утворилася позитивна динаміка щодо збільшення кількості суб'єктів господарювання, порівняно з попереднім роком, на 5330 одиниць.

Останні позиції у цьому рейтингу посідають такі види економічної діяльності, як: мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; освіта; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги. Щодо видів економічної діяльності, таких як мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, бачимо таку ситуацію. У 2015 році загальна кількість суб'єктів малого підприємництва становила 1963 одиниці. Найкращий показник аналізу визначено у 2013 році, і становить він 2230 суб'єктів господарювання. У 2014 році існувала негативна тенденція щодо зменшення кількості суб'єктів малого підприємництва на 383 одиниці. Проте, у наступному році досліджуваного періоду спостерігається позитивна динаміка на 116 підприємств, порівняно з попереднім роком.

Моніторинг ситуації сфери освіти показав такі результати. У 2015 році суб'єктів малого підприємництва було зареєстровано у кількості 2035 одиниць. У 2012 році їх кількість становила 2085 підприємств, наступного року їх стало ще більше на 214 суб'єктів малого підприємництва, проте, ці позитивні зрушення тривали недовго, адже у 2014 році кількість підприємств зменшилася на 276 одиниць і становила 2023 одиниці.

Розглядаючи вид економічної діяльності – охорону здоров'я та надання соціальної допомоги, то отримуємо такі показники. Високий показник у цій сфері спостерігається у 2013 році і становить 4648 суб'єктів малого підприємництва. Дослідження показників 2012 року пропонує такі результати щодо 4353 підприємств. Порівняно з 2013 роком, у наступному році обсяг підприємств почав зменшуватися і становив 3889 одиниць. У 2015 році кількість суб'єктів малого підприємництва починає зростати і становить 4041 одиницю.

Згідно з отриманими даними, пропонується економіко-математична модель за допомогою методу екстраполяції трендів прогнозування кількості малих підприємств, за найбільшими видами економічної діяльності на наступні 5 років (рис. 2).

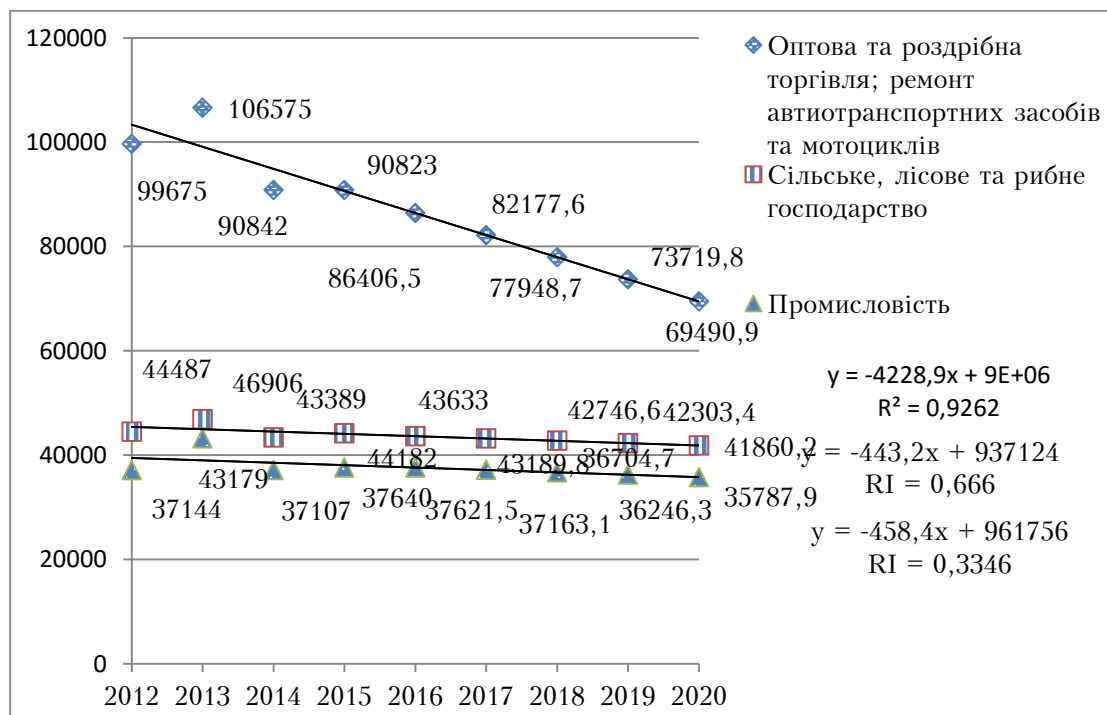

Рис. 2. Економіко-математична модель прогнозування кількості малих підприємств за різними видами економічної діяльності

Отже, найбільшого розквіту мале підприємництво досягло у 2013 році. На жаль, у 2014 році відбувається значне зменшення їх кількості. Це спричинено несприятливою ситуацією, що утворилася в Україні на території Луганської та Донецької областей та Автономної Республіки Крим. Моніторинг розвитку малого підприємництва на території України у 2012–2015 роках зображено на рисунку 3.

Аналіз показників кількості малих підприємств, протягом 2012–2015 років, на території України вказав: у 2012 році в економіці України існувало 344048 малих підприємств; наступного року з'явилася позитивна динаміка, і у 2013 році їх кількість становила вже 373809 підприємств – це найбільший показник обсягу підприємств у 2012–2015 роках. У 2014 році відбулося значне зменшення кількості підприємств на 49211 одиниць, що сягає позначки 324598 суб'єктів малого підприємництва. На жаль, у наступному році ситуація не зазнала значних позитивних змін, і у 2015 році показник збільшився лише на 3216 одиниць, що становить 327814 малих підприємств.

Рис. 3. Кількість малих підприємств в Україні, станом на 2012–2015 роки [3]

Основними причинами, що перешкоджають розвитку малого та середнього підприємництва є:

- нестача внутрішніх фінансових ресурсів, складність доступу до зовнішніх джерел фінансування та залучення інвестицій;
- неналежний рівень розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва;
- ускладнений порядок проходження дозвільних (погоджувальних) процедур і, як наслідок, їх висока витратність;
- недосконалість процедур здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
- складність процедур сертифікації і стандартизації товарів та послуг;
- нестабільність законодавства у сфері розвитку малого підприємництва, що не дає можливості суб'єктам підприємництва планувати свою діяльність протягом тривалого періоду;
- недосконалість механізму партнерства між державою та малим підприємництвом;
- низький рівень активності суб'єктів малого підприємництва щодо захисту власних інтересів;
- неналежний рівень інформаційного, консультативного та методичного забезпечення підприємницької діяльності, у тому числі, з питань сертифікації продукції та послуг, а також запровадження систем управління якістю;
- недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;
- низький рівень залучення молоді та сільського населення до малого підприємництва.

Разом із «системними» причинами, розвиток малого та середнього підприємництва обмежують і діючі адміністративні бар'єри, а саме: перешкоди, що пов'язані з виконанням суб'єктами підприємництва обов'язкових правил та процедур, передбачених законними та підзаконними актами, а також свавілля органів державної влади різного рівня, що заважає утворенню та розвитку малих підприємств. Саме усуненню адміністративних бар'єрів необхідно приділяти особливу увагу, оскільки вони спричинені, як правило, необ'єктивними причинами, усунення їх не вимагає значних матеріальних та фінансових витрат і, у першу чергу, залежить від досконалості законодавчої бази урегулювання підприємницької діяльності та рівня правової культури. До адміністративних бар'єрів, які сьогодні негативно впливають на розвиток та діяльність суб'єктів малого бізнесу, належать: проблеми реєстрації; недосконалість системи ліцензування; значна кількість контролюючих органів і дублювання ними функцій; бюрократичні дії органів державної виконавчої влади [9, с. 3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Усунення цих бар'єрів, сприяння розвитку лізингових операцій, удосконалення процедури державного фінансування малих та середніх підприємств, активізація можливостей мікрокредитування – все це надає можливості ефективно розвиватися малим підприємствам на економічній арені України [6, с. 17].

Отже, основними напрямками прискорення розвитку підприємництва, за сучасних умов трансформації, переходу до інноваційної моделі розвитку економіки України варто визнати такі:

- подальше удосконалення законодавчої та нормативної бази щодо утворення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва;
- удосконалення кредитної політики (організація державних кредитних установ з метою пільгового кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, особливо початківців малого підприємництва);
- удосконалення податкової політики (забезпечення функціонування спрощеної системи оподаткування, з наданням переваги єдиному податку, та право тих, хто працює у секторі малого підприємництва, на соціальне і пенсійне забезпечення);
- подальше посилення державної підтримки суб'єктів малого підприємництва (фінансово-кредитної, майнової, інформаційної та кадрової), створення та забезпечення діяльності мережі бізнес-центрів;
- стимулювання розвитку підприємництва в галузях, що забезпечують ефективність суспільного виробництва та його конкурентоспроможність завдяки використанню досягнень науково-технічного прогресу, ресурсозберігаючих технологій, випуску принципово нових видів продукції;
- забезпечення виконання заходів щодо створення єдиної автоматизованої системи державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності;
- здійснення заходів щодо поетапного створення при центрах зайнятості мережі навчальних центрів з підготовки підприємців з-поміж безробітних;
- посилення відповідальності органів виконавчої влади, державних службовців за виконання відповідних законів щодо розвитку підприємницької діяльності, зокрема, малого бізнесу [10, с. 5].

Отже, розвиток національної економіки в ринкових умовах передбачає активізацію економічної діяльності малих підприємств, здатних істотно впливати на структурну перебудову економіки країни, підвищувати загальні обсяги виробництва, сприяти раціональному використанню всіх ресурсів, утворювати сприятливе середовище для розвитку конкуренції та усунення монополізму, посилювати стимули до інноваційних процесів та високоефективної праці. Посилення процесів глобалізації світової економіки під впливом диференціації потреб споживачів та способів їх задоволення підвищує роль малих підприємств в економіці країни [7, с. 148].

Список використаної літератури:

1. *Гайдук В.А.* Розвиток малого підприємництва та його вплив на економіку регіону / *В.А. Гайдук, В.С. Сорока* // Економіка і регіон. – 2012. – № 1. – С. 34–38.
2. *Гоголь Т.А.* Особливості діяльності підприємств малого бізнесу та їх вплив на розвиток економіки країни / *Т.А. Гоголь* // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Збірник. – Чернігів: ЧДТУ, 2011. – № 3 (52). – С. 145–154.
3. Держкомстат. Національні показники [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. *Лагно В.Т.* Шляхи розвитку малого підприємництва в Україні в контексті транскордонної та прикордонної торгівлі / *В.Т. Лагно* // Менеджер. – 2014. – № 1. – С. 105–108.
5. *Лозовський О.М.* Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні / *О.М. Лозовський, С.І. Шарчук* // Економічний форум. – 2015. – № 1. – С. 135–139.
6. *Мельник А.* Підприємство на національному та регіональних ринках послуг України: сучасні тенденції та фактори розвитку / *А.Мельник* // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2016. – Вип. 1. – С. 7–21. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_1_3.
7. *Нечивілова Н.І.* Концептуальне осмислення базових категорій підприємницької діяльності «малий бізнес», «мале підприємство», «мале підприємство» / *Н.І. Нечивілова* // Збірник наукових праць «Вестник НТУ «ХПІ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – № 26 – Вестник НТУ «ХПІ».
8. *Піжук О.І.* Розвиток малого підприємництва як один із шляхів гармонізації гендерних процесів в Україні / *О.І. Піжук* // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 466–476.
9. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серп. 2013 р. № 641-р // Офіційний вісник України. – 2013. – № 69. – С. 25–43.
10. *Труніна І.М.* Актуальні проблеми розвитку малого підприємництва в Україні / *І.М. Труніна* // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2012. – № 2. – С. 60–65.
11. *Умеров Р.Е.* Особливості розвитку малого підприємництва в Україні / *Р.Е. Умеров* // Актуальні проблеми економіки : Науковий економічний журнал. 2012 / 2. № 10. – С. 64–67.
12. *Фещенко О.М., Присяжнюк О.М.* Управління потенціалом підприємств АПК // Научный диспут: вопросы экономики и финансов: тезисы докладов Международной научно-практической конференции (Київ–Будапешт–Вена, 20 ноября 2014 г.). – Київ–Будапешт–Вена, 2014.
13. Doing Business 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/data/explreeconomies/ukraine> – 2016.

References:

1. Gajduk, V.A. and Soroka, V.Je. (2012), «Rozvytok malogo pidpryjemnytva ta jogo vplyv na ekonomiku regionu», *Ekonomika i region*, No. 1, pp. 34–38.
2. Gogol', T.A. (2011), «Osoblyvosti dijal'nosti pidpryjemstv malogo biznesu ta i'h vplyv na rozvytok ekonomiky kraï'ny», *Visnyk Chernigivs'kogo derzhavnogo tehnologichnogo universytetu*, Zbirnyk, ChDTU, Chernigiv, No. 3 (52), pp. 145–154.
3. Derzhkomstat, *Nacional'ni pokaznyky*, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Lagno, V.T. (2014), «Shljahy rozvytku malogo pidpryjemnytva v Ukraï'ni v konteksti transkordonnoi' ta prykordonnoi' torgivli», *Menedzher*, No. 1, pp. 105–108.
5. Lozovs'kyj, O.M. and Sharchuk, S.I. (2015), «Osoblyvosti derzhavnogo reguljuvannja malogo pidpryjemnytva v Ukraï'ni», *Ekonomichnyj forum*, No. 1, pp. 135–139.
6. Mel'nyk, A. (2016), «Pidpryjemnytvo na nacional'nomu ta regional'nyh rynkah poslug Ukraï'ny: suchasni tendencii' ta faktory rozvytku», *Visnyk Ternopil's'kogo nacional'nogo ekonomichnogo universytetu*, Vol. 1, pp. 7–21, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_1_3
7. Nechyvilova, N.I., «Konceptual'ne osmyslennja bazovyh kategorij pidpryjemnyc'koi' dijal'nosti «malyj biznes», «male pidpryjemnytvo», «male pidpryjemstvo», *Zbirnyk naukovykh prac' «Vestnyk NTU «HPY», Tehnichnyj progres ta efektyvnist' vyrobnytva*, No. 26, *Vestnyk NTU «HPY»*.
8. Pizhuk, O.I. (2011), «Rozvytok malogo pidpryjemnytva jak odyn iz shljahiv garmonizacii' g'endernykh procesiv v Ukraï'ni», *Zbirnyk naukovykh prac' Nacional'nogo universytetu derzhavnoi' podatkovoi' sluzhby Ukraï'ny*, No. 1, pp. 466–476.
9. Kabinet Ministriv Ukraï'ny (2013), *Pro shvalennja Konceptcii' Zagal'noderzhavnoi' programy rozvytku malogo i seredn'ogo pidpryjemnytva na 2014–2024 roky*, Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukraï'ny, vid 28 serpnja, N 641-r, Oficijnyj visnyk Ukraï'ny, No. 69, pp. 25–43.
10. Trunina, I.M. (2012), «Aktual'ni problemy rozvytku malogo pidpryjemnytva v Ukraï'ni», *Upravlinnja proektamy ta rozvytok vyrobnytva*, No. 2, pp. 60–65.
11. Umjerov, R.E. (2012), «Osoblyvosti rozvytku malogo pidpryjemnytva v Ukraï'ni», *Aktual'ni problemy ekonomiky*, *Naukovyj ekonomichnyj zhurnal*, Vol. 2, No. 10, pp. 64–67.
12. Feshhenko, O.M. and Prysjazhnyuk, O.M. (2014), «Upravlinnja potencialom pidpryjemstv APK», *Nauchnyj dysput: voprosy ekonomiky u finansov: tezysy dokladov Mezhdunarodnoj nauchno-praktycheskoj konferencyi, Kyev–Budapest–Vena*, 20 nojabrja, Kyev–Budapest–Vena.
13. *Doing Business* (2016), available at: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/Ukraine>

ФЕЩЕНКО Ольга Михайлівна – кандидат технічних наук, доцент кафедри підприємництва та економіки підприємств Університету митної справи та фінансів.

Наукові інтереси:

- економіка;
- мале та середнє підприємництво;
- фінансово-господарська діяльність підприємств;
- маркетинг;
- технічні науки.

Тел.: (095) 908–34–23.

E-mail: feschenko_olga@mail.ru.

САМОКІНА Ганна Володимирівна – студентка III курсу економічного факультету Університету митної справи та фінансів.

Наукові інтереси:

- економіка, фінанси;
- мале та середнє підприємництво;
- маркетинг, менеджмент;
- право.

Тел.: (063) 447–62–99.

E-mail: Samokina2012@gmail.com.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2017.